

K životnému jubileu Pavla Poláka

Medzi tohtoročných muzikológov-jubilantov, bývalých pracovníkov Ústavu hudobnej vedy SAV, sa zaradil aj PhDr. Pavol Polák, CSc. (nar. 14. 2. 1925). Patrí spolu s Richardom Rybaričom, Ladislavom Mokrým, Ladislavom a Soňou Burlasovcami, Oskárom a Alicou Elschekovcami k silnej prvej generácii povojnových absolventov štúdia hudobnej vedy na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktorí spolu so staršími kolegami vlastne nanovo zakladali prvé akademické vedecké muzikologické pracovisko na Slovensku (pôvodne Ústav hudobnej vedy ešte v rámci SAVU – Slovenskej akadémie vied a umení, 1943). Celá táto generácia sa podieľala už na prvej kolektívnej syntéze *Dejiny slovenskej hudby* (1957) – na prelomovej práci slovenskej muzikológie. Pavol Polák je v tejto syntéze autorom kapitoly *Hudobný život Bratislavy za prvej Republiky*.

Dr. Pavol Polák sa narodil v rodine známeho bratislavského lekára, v ktorej bolo umenie a osobitne hudba „domá“ – matka bola výbornou amatérskou klaviristkou. Jeho takmer idylické detstvo a mladosť však prerušila druhá svetová vojna a represálie vtedajšej Slovenskej republiky voči vlastnému obyvateľstvu, ktoré sa dotkli aj jubilanta. Gymnaziálne štúdiá absolvoval v rokoch 1936–1948 v Bratislave a potom v Nitre, kam bola rodina za Tisovho režimu presídlená. Po vojne začal najprv študovať chémiu na Slovenskej vysokej škole technickej (1946–1948), avšak čoskoro ňo celkom prevážil záujem o hudbu; v roku 1948 preto začal študovať hudobnú vedu na Filozofickej fakulte UK u prof. Konštantína Hudca a u – vtedy čerstvého asistenta a docenta – Jozefa Kresánka. V mladosti totiž Pavol Polák bral súkromné lekcie z hudobnej teórie a hry na klavíri u Eugena Suchoňa, ktorý býval kedysi u Polákovcov ako podnájomník. Univerzitné štúdium ukončil v roku 1953 rigoróznou prácou *Podstata a začiatky komornej hudby a jej význam v dnešnej spoločnosti*. V tom istom roku nastúpil spolu so svojím spolužiakom Richardom Rybaričom a ďalšími hore menovanými kolegami do Ústavu hudobnej vedy SAV, kde pracoval až do svojho odchodu do dôchodku (1995). Prvú štúdiu – *Orchestrálne združenie Slovenskej filharmónie za I. ČSR* (Hudobnovedný zborník II) publikoval už v roku 1954. Od roku 1964, a potom aj v rokoch 1990–1995, bol vedúcim Oddelenia hudobnej histórie. V Ústave hudobnej vedy SAV absolvoval aj vedeckú aspirantúru, ktorú ukončil roku 1962 obhájením dizertačnej práce *Hudobnoestetické náhľady 18. storočia z hľadiska formovania princípov hudobného klasicizmu*.

Pavol Polák sa od počiatku venoval intenzívne aj kritickej činnosti (Kultúrny život, Hudební rozhledy, Slovenská hudba, denná tlač, neskôr aj Hudobný život a i.); centrom jeho záujmu však bola hudobná historiografia, a najmä výskum hudby klasicizmu na Slovensku. Domácu tvorbu však nikdy nevidel izolovane, ale vďaka svojim hlbokým znalostiam a skúsenostiam, získaným nielen štúdiom literatúry, ale aj koncertného repertoáru, nahrávok, notových vydání či z rozhlasového vysielania, sa vždy zameriaval na širšie súvislosti slovenskej hudby. Roky intenzívnej výskumnej činnosti hudobného klasicizmu na Slovensku priniesli výsledky, ktoré sú dodnes rešpektované aj zahraničnou odbornou

verejnou. Z nich treba (časovo) na prvom mieste spomenúť identifikáciu najstaršieho odpisu *Symfónie „Mária Terézia“*, Hob. I:48 Josepha Haydna z rokov 1768/69, zachovaného v zayovskej knižnici v Oponiciach (pochádza z ruky v tom čase najvýznamnejšieho Haydnovho kopistu J. Ellslera, ktorého odpisy sa považujú pri absencii autografov za najdôležitejšie pramene). Vďaka tomu museli prikročiť k poopraveniu chronológie Haydnových raných symfónií i takí odborníci na skladateľovu tvorbu ako Barry S. Brook (to, že si kolegov poznatok bez citácie „osvojil“, resp. prisvojil, je už iný problém...). Minimálne rovnakú pozornosť však vzbudilo aj osvetlenie životopisných dát vtedy ešte veľmi málo známeho skladateľa Antona Zimmermanna (*Zur Erforschung der Lebensdaten von Anton Zimmermann*, Musicologica slovacica 7, 1978). V typicky „polákovskom“ dôslednom výskume, ktorého výsledkom bol tento text, nechýbalo nielen štúdium matrik a ďalších archívnych dokumentov v zahraničí i na Slovensku, ale dokonca ani štúdium dobových vojenských máp, keďže skladateľ sa narodil v Sliezske počas prvej rakúsko-pruskej vojny o Sliezske. V 80. rokoch 20. storočia sa Pavol Polák intenzívne venoval výskumu primárnych prameňov k tvorbe ďalšieho významného skladateľa pôsobiaceho v 18. storočí na Slovensku – Juraja Družeckého. Výsledkom bola, napríklad, štúdia *Skúsenosti s rekonštrukciou Družeckého Concerta* (Musicologica slovacica 12, 1988), v ktorej podal mimoriadne pútavým (takmer „detektívnym“) spôsobom problém identifikácie záhadných nástrojov v tejto skladbe – ako sa ukázalo Panovej flauty a zvonkohry, ktoré Družecký, známy virtuóz, používal spolu s tympanmi. Žiaľ, Pavol Polák nepublikoval zo svojich bohatých výskumov – podobne ako J. M. Terrayová – veľa, a tak mnohé poznatky zostali iba v rukopisoch.

Najvýznamnejšou prácou Pavla Poláka je však nepochybne knižná monografia *Hudobnoestetické náhľady v 18. storočí (od baroka ku klasicizmu)*, ktorá vyšla v roku 1974. Ide o jednu z najlepších prác z oblasti hudobnej estetiky 18. storočia, a to i v medzinárodnom meradle; ak by kniha vyšla v jednom z cudzích jazykov, nepochybne by dodnes všade patrila k autoritatívnym prácam. Suma poznatkov, ktoré aj dnes táto aktuálna kniha obsahuje, je obdivuhodná. Autor rieši v komplexnosti a v úplnosti terminologické problémy (galantný štýl, rokoko, tzv. citový sloh – *Empfindsamer Stil*, Sturm und Drang atď.), do hĺbky ide i v otázkach afektivej teórie, teórie napodobovania, na základe svojich hlbokých vedomostí poukazuje na súvislosti hudby s literatúrou či filozofiou. Do jeho celostného záberu zahrnul dokonca aj dobové myšlienky skladateľov. Jedno z najzložitejších období v dejinách hudby – prerod barokového štýlu na klasicistický – vysvetľuje autor pritom veľmi jasne a zrozumiteľne, takže neprekvapuje, že jeho kniha dodnes slúži ako základné kompendium pri štúdiu hudobnej estetiky na školách rôzneho typu.

V 60. rokoch 20. storočia, keď sa zo Slovenskej akadémie vied odčleňovala akvizitná a dokumentačná činnosť, stál Pavol Polák pri zrode Hudobného múzea Slovenského národného múzea v Bratislave. Katalogizačný listok, ktorý vtedy navrhol, patrí dodnes v rámci celosvetového súpisu hudobných prameňov v rámci RISM k najdokonalejším.

Pavol Polák bol vždy (pokiaľ to bolo možné a politické pomery to dovoľovali) priekopníkom medzinárodných kontaktov. Bol členom Händelovej spoločnosti, po zmene politických pomerov úzko spolupracoval s H. Rillingom a Bachovou spoločnosťou, s Mozarteom v Salzbugu a pod. Vynikajúce medzinárodné kontakty využil aj na uspo-

riadenie prvých reprezentatívnych ponovembrových medzinárodných konferencií v Bratislave (*Musik Mitteleuropas in der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts*, 1992 a *Mitteleuropäische Kontexte der Barockmusik*, 1994). Na týchto podujatiach sa zúčastnili najvýznamnejší zahraniční odborníci na hudbu W. A. Mozarta či J. S. Bacha, ako napríklad Ch. Wolff, W. Plath, H. Federhofer, F. W. Riedel, R. Flotzinger a mnohí ďalší. Z oboch podujatí vyšli kvalitné zborníky, ktoré sa stretli s veľkým záujmom a uznaním aj v zahraničí. Popri tejto vedecko-organizačnej činnosti sa Pavol Polák podieľal aj na oživení (už v 80. rokoch 20. storočia) hnutia „starej hudby“ (*Společnost pro starou hudbu*, založená prof. M. Venhodom a jej odbočka na Slovensku) a od 90. rokov aj Mozartovej obce, ktorá bola hlavným usporiadateľom festivalu *Mozartov týždeň*. Aj v tejto práci Pavol Polák uplatnil svoje obdivuhodné poznatky, široký rozhľad a maximalistické kritériá z hľadiska kvality. Dlhoročné aktivity Dr. Poláka a rozvíjanie medzinárodných kontaktov, najmä s Rakúskom, ocenil prezident Rakúskej republiky Thomas Klestil – v roku 2003 mu udelil Čestný kríž za veda a umenie I. triedy.

Ladislav Kačič

Nedožitá jubileum Richarda Rybariča

Muzikológ PhDr. Richard Rybarič, CSc. (19. februára 1930 – 30. novembra 1989) patril k našim najvýznamnejším hudobným historikom a vysokoškolským pedagógom. Od skončenia svojich vysokoškolských štúdií na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (odbor hudobná veda – estetika) pôsobil až do svojej predčasnej smrti ako vedecký pracovník v Ústave hudobnej vedy SAV. V roku 1953 nastúpil do Oddelenia hudobnej histórie Ústavu hudobnej vedy a celý svoj život sa venoval hudobnohistorickému výskumu. Pracoval v historických archívoch a knižniciach na Slovensku a v zahraničí, objavoval nové, unikátne notové pramene, analyzoval ich a teoreticky hodnotil z interdisciplinárnych a multikultúrnych aspektov.

Popri práci na svojom materskom akademickom pracovisku bol činný ako externý pedagóg na VŠMU a Filozofickej fakulte UK v Bratislave a koordinoval hudobnohistorické aktivity a projekty s domácimi i medzinárodnými univerzitnými a akademickými pracoviskami. Bol členom viacerých slovenských i medzinárodných muzikologických rád (vedeckej rady kongresu *Musica Antiqua Europae Orientalis*, vedeckej rady edície *Musicalia Danubiana*) a spoločností (*International Musicological Society*, *Internationale Arbeitsgemeinschaft für Hymnologie*); dlhoročným vedeckým redaktorom a prispievateľom do najvýznamnejších slovenských muzikologických zborníkov a časopisov (Hudobnovedný sborník, Hudobnovedné štúdie, *Musicologica slovacae*, Hudobný archív, Slovenská hudba); vedeckým redaktorom notovej edície *Stará hudba na Slovensku*, aktívnym účastníkom domácich i medzinárodných muzikologických kongresov.

V centre jeho celoživotnej práce bola oblasť hudobnej histórie. Zaoberal sa hudobnou kultúrou Veľkej Moravy, hudobnou medievalistikou, renesančnou a barokovou hudbou, otázkami genézy a podstaty slovenskej národnej hudby v 18. a 19. storočí. Jeho štúdie o významných slovenských hudobníkoch, akými boli Ján Šimrák, Samuel Capricornus, Štefan Monetarius-Cremnicianus, Zachariáš Zarevutius, Ján Kusser